

Етнографски институт САНУ

DOI 10.5937/kultura2066143P
УДК 393.92:316.773/.776(497.11)
316.775/.776:7.097

оригиналан научни рад

ОГЛЕДАЛА СМРТИ - ДА ЛИ ЈЕ МОГУЋЕ ОДБРАНИТИ СТВАРНОСТ ОД РЕАЛНОСТИ

Сажетак: Ријалити програми представљају огледало духовног преображаја цивилизације. У тексту се резимирају историјски услови, идеје и идеологије који су мање или више посредно утицали на обликовање савремене, масовне културе и ријалити програма као једног њеног сегмента. Такође, постављено је питање одговорности интелектуалаца у овом следу ствари, а понављено њихове одговорности у процесу брисања јасних граница између елитне и популарне културе. Тумачење културе као целине људске делатности, без вредносних ознака и одређења, значајно је допринело рађању илузије о њеној демократичности. Посебно се у тексту наглашава карактер савремене цивилизације као цивилизације (без) смрти, те се у овом кључу, у кључу секуларизације културе која је била могућа управо захваљујући „прогону” мртвих и смрти тумачи симболички ниво ријалити програма.

Кључне речи: спектакл, ријалити, секуларизација, сахране јавних личности, смрт

Питање одговорности

Нисам стручњак за медије, нити сам се темељније бавила њиховим проучавањем, па тиме ни проучавањем ријалити програма. Међутим, далеко од тога да ме ова тема оставља равнодушном. Немогуће је игнорисати концепт који готово у потпуности обликује *мејн стрим* популарне културе

друштва у којем живим и који, као каква набујала река прети да потопа малобројна преостала острва слободног мишљења и делања. Истовремено, ријалити програми представљају огледало духовног преображаја цивилизације – што јесте имплицитна нит коју пратим у својим истраживањима различитих друштвених феномена. Због тога, иако размисљање о њима изазива тескобу, овај краћи есеј започињем питањем малоборојном, али, верујем – релевантном – читалачком аудиторијуму. Зашто нас толико чуди и саблажњава ово суморно стање популарне културе? Нисмо ли управо ми – интелектуалци – антрополози, културолози, комуниколози и други прегаоци на пољу уметности и науке, настојећи да деконструирамо традиције и релативизујемо границе, одричући се могућности проналажења истине, значајно допринели мутацији популарне културе? Нисмо ли управо ми омогућили да она постане не само култура масе него и култура која влада јавним простором и због које се непрестано склањамо у различите ескапистичке зоне?

Ко је све крив

Добро, не баш само ми. Прича је почела много пре нас, а ми смо је инертно преузели од својих претходника, прихватајући наслеђене позитивистичке погледе на свет као неупитне интерпретативне оквире. У њима се, по угледу на природне науке (које од краја 19. века преузимају доминацију у односу на философско мишљење), „објективност” мери „егзактношћу” доказа, те тиме философска, па и етичка истина/ суд бивају у потпуности депласирани. Но, позитивизам је већ био последица рационалистичких, антиклерикалних, па и атеистичких идеја којима је врата отворила егалитаристичка идеологија Француске буржоаске револуције. Иако је, рађање модерне демократије испрва било ствар новог концепта уређења држава, а понајвише укидања црквеног монопола на истину и правду, идеја *владавине народа* се неминовно прелила и на духовне хоризонте које, корак по корак, освајају долазеће генерације. Заправо, промена коју је омогућила Револуција била је примарно духовне природе. Раскид са религијским традицијама (чији су носиоци биле хришћанске цркве), те инсистирање на секуларности држава отвориле су врата секуларизационим процесима који се нису зауставили само на законским оквирима и формирању грађанства већ су се одразили на читаву културу. *Ослобађање* културе њених сакралних извора, значило је заправо њено лишавање основних (метафизичких) координата

идентитета хришћанске цивилизације.¹ Слабљење вере у васкрсење и онострано оправдање људског усуда, било је оквир духовног преображаја, који је, међутим, био могућ захваљујући једном другом процесу – процесу прогона смрти и мртвих и из свакодневице друштва и из, како Бодријар каже „симболичке циркулације групе”.² „Ово изопштење“, наставља он претходи свим другим... и налази се у темељи-ма саме рационалности наше културе”.³

На сличном трагу је и Роб Ведерил, британски психоаналитар, који сматра да се потиснута смрт неминовно враћа (из несвесног – прим АП) и поприма „ужасне размере у реалном... Историја овог, братоубилачког века (мисли се на 20.век) управо то потврђује”.⁴ Ведерил иде и корак даље, оптужујући науку (и научнике, јер без њих нема ни науке) за глобалну декаденцију и деструкцију. „Повратак смрти најјасније ћемо видети ако завиримо у модерну науку. Због њеног стремљења ка рационалном и њене доминације у човековој реалности, она је одувек била возило којим се смрт мора вратити. Позитивизам је тријумфовао над свим облицима метафизичке мисли који се сада сматрају ирационалним и ненаучним [...] а Маркузе је јасно назначио да је наука нераздвојно повезана са стварањем средстава масовног разарања”.⁵

Култура није демократска

Да ли је ово претерано у односу на тему овог излагања? Мислим да није! Ако не будемо у стању да разумемо корене садашњег духовног и менталног стања бићемо у сталној опасности да за њега окривљујемо друге – државу, политичаре, менаџере, продуценте, ситне и крупне профитере... те да непрестано вршимо аболицију сопствене одговорности. Велике идеолошке промене увек су биле у рукама интелектуалних елита. Ни у једном времену и ни у једном друштву култура није била демократска творевина. Њене границе и садржаје одређивали су посвећени појединци – у традиционалним друштвима то су били, како пише Јан Асман, шамани и врачеве, док у модерним ову улогу преузимају професори, научници, уметници. Модерна јесте најавила, а постмодерна и остварила извесну демократизацију културе,

1 Пера, М. (2010) *Зашто се морамо звати хришћани, Либерализам, Европа, Етика*, Београд: Службени гласник.

2 Bodrijar, Ž. (1991) *Simbolička razmena i smrti*, Gornji Milanovac, str. 141.

3 Исто, стр. 141.

4 Vederil, R. (2005) *Kolaps kulture*, Beograd: Clio, str. 122.

5 Исто, стр. 123.

али је ово значило само релативизацију граница између популарне и елитне културе, те већу доступност различитих културних тековина. У овоме је пресудна улога припала експанзији медија, посебно електронских, који су постали најнепосреднији и најефикаснији начин формирања потреба, укуса и ставова аудиторјума. Идеја да је сада публика она која слободно бира и одређује садржај медијског програма, само је део медијске илузије, иза које се налази чињеница да је медијализацијом целокупне стварности заправо омогућен већи и директни утицај државе (и разних интересних група) на појединца.⁶ Дакле, културу и даље креирају елите (различитих врста), које су међутим ретко једногласне, посебно у новије време које бисмо могли да означимо и као време тираније демократске полифоније.

Преци и потомци

Но, непосредније од овог историјског тока ствари, на стање савремене културе утицај је имало (и још увек има) начелно антрополошко гледиште о култури као јединственој творевини, гледиште којим је укинута право (антрополога) на вредносни став.⁷ Дефинисање културе као целине људског бивствовања, а не као начина конструктивног и креативног промишљања стварности, као делатности која проширује и потпомаже људску слободу и аутентичност,⁸ неминовно је довело до оспоравања примата „елитне“ културе у односу на масовну. У овоме је неоспорну улогу имало и омасовљење образовања које је, како пише Лаш (Christopher Lash), „започело као обећавајући покушај демократизације високе културе повлашћених класа, а завршило се затупљивањем самих повлашћених“.⁹

Претходници српске модерне и главни експоненти новог односа према (традиционалној) култури били су Доситеј Обрадовић и Вук Караџић, обојица антиклерикално оријентисани. Док је Доситеј био критичар Цркве, народних обичаја и опште заосталости становништва Србије, те се залагао за свеобухватну рационалистичко-просветитељску акцију,

6 Павићевић, А. (2018), нав. дело.

7 О потреби да се формира мишљење без вредносног суда, сјајно пише Ц.С. Луис (Clive Staples Lewis), још 1944. године, у књизи „Укидање човека“ (*The Abolition of Man*), критикујући реформе средњошколских уџбеника енглеског језика у Британији; Lewis, C. S. (1944) *The Abolition of Man. Reflections on Education with Special Reference to the Teaching of English in the Upper Forms of Schools*, London: Oxford University Press.

8 Божовић, нав. дело, стр. 14.

9 Laš, K. (1986) *Narcistička kultura. Američki život u doba smanjenih očekivanja*, Zagreb, str. 143, 144.

Вук је желео и успео да српски народ представи у најбољем светлу европској публици захваљујући богатом фолклору и народној књижевности које је тадашња европска интелектуална елита препознавала као драгоцене примере идеализованог *народног духа*. Вук је био у сукобу са вишом црквеном јерархијом због превођења Новог завета и тежње да се црквене службе приближе обичном народу. Ипак, иако су његове реформе допринеле приближавању културе ширим слојевима становништва и њиховом описмењавању, оне су утицале и на брисање разлика између елитне и популарне културе и, мада сасвим посредно, омогућиле општу друштвену, културну и религијску секуларизацију и профанизацију.¹⁰

Колико год да је релативизовање граница између елитне и популарне културе у једном тренутку историје било привлачно и чинило се сасвим оправданим (уосталом, зар се не сећамо са носталгијом Вудстока и филма „Коса”, хипи покрета и свих оних уметничких и медијских креација којима је најављивано коначно ослобађање од традиционалних форми, ускогрудости, пуританизма, двојних стандарда, те тријумф човека у ери Водолије), толико се та флуидност временом испоставила као кобна. Освојена слобода се показала као претешко бреме за човека који је, будући „ослобођен“ традиционалних духовних упоришта (цркве, породице, заједнице) остао сам/усамљен пред олујним ударима нових дехуманизујућих идеологија. Како је уопште било могуће и на тренутак поверовати да ће сексуална револуција, феминизам, трансформација породице и укидање свих врста ауторитета завршити само испуњењем њихових несумњивих хуманистичких начела?! Зар није било јасно да ће с овим радикалним идеолошким интервенцијама бити трајно пресечена нит преношења знања о култури, те да ће у новим друштвеним условима, у култури без обала, промискутитет – и духовни и телесни – постати нова, прихватљива и што је и најгоре – наметљива – норма понашања.

Смрт – спектакл или ријалити?

Вратимо се на поље промишљања смрти, као темељног догађаја на којем настаје култ/ура.

У једном тексту у Културном додатку дневног листа *Политика*,¹¹ учествујући у медијској дебати о ријалити програмима,

10 Павићевић, А. (2016) *Пламена тела. Спаљивање мртвих у Србији. Од паганског ритуала до модерне кремације*, Београд: Етнографски институт, Клио, стр. 62, 63.

11 Павићевић, А. (2018), нав. дело.

написала сам да је један од првих, медијских ријалитија била сахрана енглеског краља Џорџа VI, коју је, 1952. године, преко ТВ апарата пратило око четири милиона гледалаца.¹² Сада бих донекле ревидирала тај став, макар у методолошком смислу. Прво, мислим да сахране јавних личности радије треба тумачити као спектакле него као ријалитије. Иако ове две форме раздваја танка, и често неубудљива линија, разлике су битне за разумевање суштине једне односно друге форме. И спектакл и ријалити нуде одређену слику стварности, па тако и учествују у њеном креирању. У том смислу спектакл је истовремено и ријалити, док обрнута једначина не важи. Спектакл се може посматрати и као догађај издвојен из реалности, који (приклонићу се овде Деборовом тумачењу) представља вид ритуалног понашања и мишљења. Он има утврђену *ритуалну/бироократску* структуру, функцију, унапред одређено време трајања и садржај.¹³ Спектакл сажима време и идеје, преноси одређену поруку и доноси катарзу. Ријалити, са друге стране, претендује да се поистовети са стварношћу укидајући је у потпуности и трајно. Ријалити је једина стварност и за гледаоце и за учеснике. Њихови међусобни односи, иако донекле продукцијски „испланирани”, заправо су лишени друштвених оквира, временских ограничења, естетских и етичких норми. Спектакл, кроз структурирани садржај делује на свест која затим *ољубљује* чула. Неструктурирани ријалити *наратив* (уколико се овде о наративу уопште може говорити) тече у обрнутом смеру. Он делује на чула која затим *обезљубљују* свест. Ријалити евоцира „природно” (некултурно, анимално) стање, иако се у акцији удаљује и од њега, не поштујући чак ни правила врсте. Спектакл оперише симболима и метафорама. Он сублимира културна значења, док је комуникација у ријалитију непосредна и банална.¹⁴ Она ништа не сакрива, али ништа и не открива. Неслобода постоји и у спектаклу и у ријалитију, али са другачијим функцијама, импликацијама и последицама. У спектаклу она се огледа у нужности да се поштују правила *ритуалног* понашања и да се конзумира управо понуђени садржај. Међутим, улога тог субверзивног или контракултурног садржаја (јер ритуал је привремена негација свакодневице) је управо да афирмише постојећу

12 Шеших Драгичевић, М. Приватни живот у времену телевизије, у: *Приватни живот код Срба у 20. веку*, ур. Ристовић, М. (2007), Београд: Клио, стр. 733–770.

13 Лукић Крстановић, М. (2010) *Спектакли XX века. Музика и моћ*, Етнографски институт САНУ: Посебна издања, стр. 72.

14 Šabanović, E. Medijski komercijalizam, spektakularne predstave i savremeni individuum, *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, br. 126, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, str. 79.

културу и да, након катарзе, учесника, обогаћеног искуством креације, врати у њу. Неслобода је у ријалитију потпуна и коначна. Учесник је трајно заробљен, јер је изван тог формата његово постојање крајње спорно.¹⁵

Један од првих фунералних спектакла у модерној историји Србије била је секундарна сахрана Вука Караџића 1897. године, коме су, у међувремену, изгледа *опроштени греси* непослушности и нелојалности Цркви. Или је и Црква у међувремену одустала од есхатолошких усмерења настојећи да се прилагоди историјском тренутку. Свакако, Вукови посмртни остаци донети су из Беча и положени у порти Саборне цркве. Ковчег је путовао возом који је у свим већим градовима на путу дочекао многобројни народ, желећи да последњи пут целива овог новопрослављеног великана. У неким местима је свечаност била увеличана и хорским певањем.¹⁶ Овај догађај је организован у сарадњи Цркве и државе, а присуствовао му је велики број грађана Србије. Истом приликом обновљен је и гроб Доситеја Обрадовића, а неколико дана раније и гроб српског филолога Ђуре Даничића, на Ташмајданском гробљу. На Вуковом погребу служено је православно опело, а над гробом су беседили архиепископ српски и митрополит београдски Михајло и министар просвете и црквених послова Андра Николић. Током полагања венаца на гроб, мешовити хор удружених певачких друштава певао је, за ову прилику спремљену, песму Јована Јовановића Змаја, по композицији Јосифа Маринковића. Овај догађај као и многи други који су следили и чији је циљ био креирање једне нове културе сећања, били су усмерени ка прослављању важних личности историје српске културе. Ипак, читав пројекат и читаву ту „споменичку” епоху одликовала је и снажна политичко-стратешко-идеолошка идеја и жеља да се Србија креира и представи као напредна, цивилизована и модерна европска држава. Овај њен идентитет требало је првенствено сугерисати сопственом народу, за шта је масовно посећен погребни спектакл био идеална прилика.

Слично је било и са сахранама јавних личности током друге половине 20. века. Најпре погреб Јосипа Броза Тита 1980. године, који је путем ТВ преноса и личним присуством испратило више милиона људи, па сахрана Зорана Ћинђића 2003. и патријарха Павла 2009. године. Чак је и сахрана Слободана Милошевића 2006. године била својеврсни погребни

15 Божовић, нав. дело, стр. 45; Ведерил, нав. дело, стр. 100.

16 Павићевић, А. (2011) Жива дела мртвих тела. Смрт и религија нације у Србији 19. века, *Гласник Етнографског института САНУ* 59/1, стр. 7–17, 13; Гавриловић, А. прир. (1897) *Споменица о преносу праха Вука Стефановића Караџића из Беча у Београд*, Београд, стр. 51, 52.

спектакл иако у њему није учествовала држава (што је било видљиво у флуидној и до краја неизвесној структури читавог процеса *посмртног умирања* – од објаве смрти и полемике око места на којем је требало да се налази Милошевићев гроб, па до сахране у дворишту породичне куће, испод дрвета липе). Током ових спектаклураних догађаја није само промовисан наставак живота политичких идеја, лика и дела великих покојника и њихових заслуга за колективно – национално – добро. Њихов циљ је био и колективно проживљавање смрти, ритуално превазилажење опасности од дестабилизације државе и најзад повратак у живот, у свакодневицу, која је сада била осмишљена порукама добијеним током посмртног спектакла.¹⁷

Ко је све мртав?

У ријалитијима, барем оним првенствено „забавног” карактера, о смрти нема много говора. Заправо нема га уопште. Када у интернет претраживач укуцате појмове *ријалити и смрт*, појави се свега неколико информација о смрти члана породице неког од учесника ријалитија или прича о *потресној исповести* учесника којем је пре више деценија умро неко близак. Једина смрт, која је и сама постала ријалити јесте убиство певачице и некадашње учеснице једног од серијала, Јелене Марјановић. Ова смрт је, међутим била само повод за наставак сплеткарења о живима, док је сама погибија постала ефемерна.

Зашто је то тако? Зашто у програму који одсликава/креира стварност нема спомена смрти иако је она саставни део стварног живота. Један одговор се намеће по аутоматизму и он се уклапа у заборав смрти и прогон мртвих који карактерише савремену цивилизацију и о којем смо говорили раније у тексту. Није исто приказати смрти у играном филму и *довести* је у ријалити чија је улога да буде забаван и да пласира одређену робу, идеје, да формира потребе, те да њима манипулише.¹⁸ У овом контексту идеја смрти не делује баш стимулативно. Напротив, можда би могла да делује и отржењујуће, а трезвеност је непожељна. Међутим, осим ове аргументације, разлоге за непостојање говора о смрти у ријалити формату треба тражити и на нивоу симболичког.

17 Павићевић, А. (2009) Дани жалости и време успомена. Смрт, сахрана и сећање/памћење јавних личности у Србији у време социјализма и после њега, *Гласник Етнографског института САНУ* 57/1, стр. 223–238.

18 Milin Perković, S. i Matović, M. (2014) Rijaliti programi u Srbiji i „neprime-reni sadržaj“, *Godišnjak FPN*, br. 11, str. 131-146, 133; <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=46847>; Приступљено 3. марта 2020.

Ријалити настају у доба општег опадања креативности и моралне дезоријентисаности. Они представљају „хипер-реалистичку, превише детаљну репродукцију стварности”.¹⁹ Они су знак да је дошло до општег урушавања могућности симболичког изражавања и сажимања. Учесници ријалитија пристају да се изложе различитим врстама понижења јер желе изађу из анонимности. За њих је то једини начин да потврде своје постојање. Они се одричу трагања за истином, самопосматрања, одговорности за себе и за друге. Они се одричу слободе иако имају илузију да су слободнији од других. Њихов избор (ако се овде о избору може говорити) јесте да постоје само као посматрани, иако врло брзо престају и тога да буду свесни.²⁰ Њихова „хиперактивност, манија и безобзирност одају једно умирање, одају умирање Ја”.²¹ А како би и зашто би мртви – јер људи без слободе, без избора, без свести о себи јесу мртви – говорили о смрти? „Ми знамо”, пише Бодријар, „шта значе та места која се не могу наћи: ако фабрика више не постоји то значи да се рад одвија свуда – ако затвор више не постоји то значи да се хапшење и затварање одигравају унутар читавог простор/време друштва... ако гробље више не постоји, то значи да су читави савремени градови преузели његову функцију: они су мртви градови, градови смрти. А ако је велика оперативна метропола довршени облик читаве једне културе, онда је, једноставно речено, наша култура, култура смрти”.²² Додаћу још и ово: ако се о смрти не говори, то је можда зато што смо већ мртви.

И зато је наше питање на крају, као и на почетку – да ли ријалити најављују неку нову стварност или одсликавају ону која већ постоји? Да ли је могуће заштитити своју сопствену, индивидуалну, појединачну стварност од смрти која се враћа из колективног несвесног и прети да нас потопа? Да ли је могуће повратити моћ ритуалу/спектаклу који нас путем симбола повезује са смрћу, а затим, оснажене враћа у живот? Или смо осуђени на вечно и непроменљиво стање умирања од којег нас може избавити само физичка смрт? Сачувај нас Боже таквог избављења!

Одговор на ова питања углавном јесте и биће ствар индивидуалних избора и могућности појединаца и мањих група да заштите своја *острва* смисла и наде. Услов за прављење *архипелага* било би превазилажење ужасне интелектуалне

19 Божовић, нав. дело, стр. 25.

20 Исто, стр. 45.

21 Ведерил, нав. дело, стр. 99.

22 Бодријар, нав. дело, стр. 141, 142.

ароганције, суревњивости и похлепе која, на жалост карактерише велики део домаће интелектуалне елите. Изнад свега, за заједнички одговор на постављена питања неопходна је велика жртва, самоодрицање и свест о неопходности службења другом и другима – свест која као да све више посустаје пред светом екстремног индивидуализма и субјективизма.

ЛИТЕРАТУРА:

- Asman, J. Kultura sećanja, u: *Kultura pamćenja i historija*, ur. Brkljačić, M. i Prlenda, S., Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, str. 45–78.
- Bodrijar, Ž. (1991) *Simbolička razmena i smrti*, Gornji Milanovac.
- Božović, R. (2010) Spektakl i medijska kultura – fragmenti *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku* br. 126. str. 13–52.
- Vederil, R. (2005) *Kolaps kulture*, Beograd: Clio.
- Гавриловић, А. прир. (1897) *Споменица о преносу праха Вука Стефановића Караџића из Беча у Београд*, Београд.
- Lakroa, M. (2001) *New Age. Ideologija novog doba*, Beograd: Clio.
- Laš, K. (1986) *Narcistička kultura. Američki život u doba smanjenih očekivanja*, Zagreb.
- Lewis, C. S. (1944) *The Abolition of Man. Reflections on Education with Special Reference to the Teaching of English in the Upper Forms of Schools*, London: Oxford University Press.
- Лукић Крстановић, М. (2010) *Спектакли XX века. Музика и моћ*, Етнографски институт САНУ: Посебна издања 72.
- Milin Perković, S. i Matović, M. (2014) Rijaliti programi u Srbiji i „neprimereni sadržaj“, *Godišnjak FPN* br. 11, str. 131-146; <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=46847> Приступљено 3. марта 2020.
- Nikolić, M. (2012) Rijaliti – Konstruisanje ili simuliranje relanosti, *Medijski dijalozi* Vol. 5, No. 2, str. 33–42.
- Ostojić, Z. Religious Symbolism in the Truman Show: Two sides of reality Show, in: *Religion in Focus. Tendencies and Challenges in Postmodern Society*, eds. Blagojević, M., Bajović, T. And Prnjat A. (2015), Belgrade: Otačnik, pp. 183–196.
- Павићевић, А. (2009) Дани жалости и време успомена. Смрт, сахрана и сећање/памћење јавних личности у Србији у време социјализма и после њега, *Гласник Етнографског института САНУ* 57/1, стр. 223–238.
- Павићевић, А. (2011) Жива дела мртвих тела. Смрт и религија нације у Србији 19. века, *Гласник Етнографског института САНУ* 59/1, стр. 7–17.

АЛЕКСАНДРА ПАВИЋЕВИЋ

Павићевић, А. (2016) *Пламена тела. Спаљивање мртвих у Србији. Од паганског ритуала до модерне кремације*, Београд: Етнографски институт, Клио.

Павићевић, А. (2018) *Култура није демократска творевина, Политика, Културни додатак*, 29. септембар.

Пера, М. (2010) *Зашто се морамо звати хришћани. Либерализам, Европа, Етика*, Београд: Службени гласник.

Šabanović, E. (2010) *Medijski komercijalizam, spektakularne predstave i savremeni individuum, Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, br. 126, str. 74–83.

Шешић Драгичевић, М. *Приватни живот у времену телевизије*, у: *Приватни живот код Срба у 20. веку*, ур. Ристовић, М. (2007), Београд: Клио, стр. 733–770.

Aleksandra Pavićević

Ethnography Institute of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade

MIRRORS OF DEATH – IS IT POSSIBLE TO DEFEND REALITY FROM REALITY

Abstract

Reality shows are mirrors of spiritual metamorphosis of our civilization. The text summarizes historical conditions, ideas and ideologies which have, more or less indirectly, shaped the contemporary mass culture and reality programmes as its specific segment. It also raises the question of responsibility of intellectuals in such course of events and particularly their responsibility in the process of erasing clear lines that separate elite and popular culture. Defining culture as human activity in general, without valuing it, has significantly contributed to creating an illusion of its democratic nature. This paper particularly emphasizes the character of contemporary civilization as a civilization of/without death, thus interpreting, along the same lines, the symbolic level of reality programmes.

Key words: *spectacle, reality, secularization, celebrity funerals, death*